

RIZIKOVÉ JEVY SOUVISEJÍCÍ S VYUŽÍVÁNÍM INFORMAČNÍCH A KOMUNIKAČNÍCH TECHNOLOGIÍ VE VZDĚLÁVÁNÍ NA ZÁKLADNÍ ŠKOLE

Pavel Pešat

***Klíčová slova:** Informační a komunikační technologie, ICT, Internet, ICT gramotnost, ICT znevýhodnění, riziková komunikace v prostředí Internetu, rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, škola pro všechny*

***Anotace:** Příspěvek se zabývá problematikou rizikové komunikace v prostředí Internetu využívající různé informační a komunikační technologie. Jsou uvedeny nejdůležitější formy rizikové komunikace, její důsledky, možné způsoby prevence a souvislosti rizikové komunikace se vzděláváním žáku se speciálními vzdělávacími potřebami a s konceptem školy pro všechny.*

RISK FACTORS RELATED TO THE USE OF ICT IN EDUCATION IN BASIC SCHOOL

***Key words:** information and communication technology, ICT, Internet, ICT literacy, ICT disadvantage, risk communication in the Internet, Framework Educational Programme for Basic Education, school for all*

***Abstract:** The paper deals with risk communication in the Internet environment using various information and communication technologies. The most risky forms of communication, their consequences, possible methods of prevention and risk communication relation to education of pupils with special educational needs and to the concept of education for all are presented.*

Úvod

Informační a komunikační technologie (dále jen ICT) a Internet jsou fenoménem moderní doby. Setkáváme se s nimi každodenně a bezprostředně ovlivňují život každého z nás. V historii lidstva lze jen s obtížemi nalézt jiné vynálezy a technologie, které by se tak rychle a významně uplatnily v běžném životě. Naše společnost se postupně mění na tzv. informační společnost, která bez ICT nemůže existovat. Současně s tím vzniká akutní potřeba každého člověka naučit se ovládat ICT tak, aby byly využívány smysluplně a efektivně a aby nebezpečí vyplývající z jejich chybného používání či možného úmyslného zneužití bylo co nejmenší. Ukazuje se totiž, že používání nových ICT technologií s sebou přináší určitá rizika, jejichž spektrum je ve skutečnosti velmi široké. S nějakým negativním důsledkem využívání ICT se již každý jejich uživatel setkal. Častým problémem je nefunkčnost některé hardwarové či softwarové komponenty, virový útok apod. Mnohem nebezpečnější jsou však útoky uskutečňované agresorem prostřednictvím komunikačních prostředků ICT vůči osobě uživatele jako takové, útoky vedoucí v některých případech až k vážnému narušení osobnosti oběti či k jejímu usmrcení. Tomuto nebezpečí zřejmě lze čelit, je však důležité si uvědomit, že stoprocentně účinná obrana neexistuje. Nejběžnějšími formami rizikové komunikace, jejími důsledky, možnými způsoby prevence a souvislostmi rizikové komunikace s konceptem *školy pro všechny* se budeme zabývat v tomto příspěvku.

Riziková komunikace

Velmi aktuálním a žhavým problémem současnosti je riziková komunikace využívající služeb sítě Internet, zejména on-line chat (povídání), případně doplněný o přenos videa, e-mail (elektronickou poštu) a šíření textových a obrazových informací prostřednictvím služby WWW, tzv. webu. Zejména využití posledně jmenované služby nabylo v posledních letech na významu, neboť technologie „pasivního“ webu byla rozšířena o služby pro on-line sdílení a společnou tvorbu obsahu včetně on-line videokomunikace (tzv. Web 2.0) a vytvořila prostředí umožňující fungování on-line sociálních sítí a virtuálních komunit. Pro úplnost je zapotřebí dodat, že ke komunikačním útokům jsou využívány také GSM sítě a mobilní telefony, jmenovitě služba SMS a multimediální záznam (fotografie, videozáznam), méně pak hlasové služby a MMS. Technologický vývoj v uvedené oblasti je navíc mnohem rychlejší než psychologický, sociologický či speciálně-pedagogický výzkum těchto nových forem komunikace a rizikových jevů spojených s komunikací prostřednictvím ICT, takže spolehlivá statistická data jsou jen velmi obtížně dostupná. Ukazuje se, že naprostá většina útočných komunikačních technik vyžaduje k úspěšnému útoku *vědomou spolupráci oběti*, která se

komunikace účastní (na rozdíl od útoků na softwarové vybavení počítačů např. tzv. počítačovými viry). *Snáze napadnutelné* jsou tedy osoby nějakým způsobem *znevýhodněné*, které nemají dostatečné znalosti k včasnému rozpoznání hrozícího nebezpečí a/nebo komunikace s jinými osobami a vyhledávání přátel v prostředí Internetu je pro ně atraktivnější než běžná komunikace s členy domácnosti či spolupracovníky. Jednou z typických ohrožených skupin jsou tedy děti a mládež, které se zatím (dostatečně podrobně) nedozvěděly o rizicích komunikace v prostředí Internetu a současně vyrůstají např. v nepříznivém rodinném prostředí, nemají ve škole dobré kamarády či začínají hledat své první „dětské lásky“. Útočník se přitom často skrývá pod zfalšovanou identitou a vystupuje zprvu vůči atakovanému dítěti jako přítel, dobrý kamarád.

Kybergrooming

Při zkoumání rizikové komunikace již byly vymezeny určité typické formy a způsoby komunikace vedoucí obvykle k napadení oběti. Typickým případem je tzv. *kybergrooming*, využití manipulativních technik a postupů, kterými manipulátor (obvykle sexuální deviant) vyvolává u dětí využívajících internetové chaty a diskusní fóra falešnou důvěru, přičemž cílem manipulátora (groomera) je přimět mladistvého k osobní schůzce. Výsledkem osobní schůzky často bývá sexuální zneužití dítěte, případně jiný typ patologického chování. Kybergrooming využívá sugestibilitu a nedostatek kritického myšlení u dítěte, které pak (motivováno atraktivní odměnou vzešlou ze schůzky s manipulátorem vzejde) často na osobní schůzku přijde. Silnou motivací hrají peníze či jiný druh odměny (počítačové hry, mp3 přehrávač, mobil apod.). Za kybergrooming se také v širším pojetí považují jakékoli způsoby manipulace dětí a mladistvých prostřednictvím ICT (např. ve spojení s terorismem, náboženstvím apod.) (Kopecký, 2009). Při kybergroomingu lze obvykle identifikovat určité typické fáze. Nejprve groomer vyhledá potenciální oběť, snaží se s ní navázat přátelský vztah a vzbudit důvěru. Současně usiluje o izolování oběti od rodičů a ostatních kamarádů. Kamarádský vztah je dále rozvíjen, často uplácením dárky či různými službami, oběť se stává emočně závislá na útočnickovi. Groomer začíná požadovat osobní setkání, při kterém se snaží oběť vylákat na odlehlé místo a sexuálně ji zneužít. Typickým příkladem kybergroomingu je Hovorkův případ: cit „Vrátný Pavel Hovorka přes služební internet vyhledával mladistvé chlapce ze sociálně slabšího prostředí, zjišťoval jejich zájmy a sliboval jim peníze nebo splnění jejich přání za to požadoval jejich nahé fotografie. Pomocí fotografií a prozrazením jejich sexuálního zaměření pak chlapce vydíral a nutil k orálnímu či análnímu sexu. Svou první oběť získal tak, že jí v červenci roku 2005 namluvil, že vyhrála soutěž »Dítě VIP«.

Odměnou byl pobyt v Praze v jeho vrátnici, kde chlapce původem z dětského domova znásilnil. Hovorka využíval k seznamování internetové servery, nejdříve chatoval, pak telefonoval, následovalo pozvání oběti k němu do práce. Soud uznal Hovorku vinným celkem ze sedmi případů pohlavního zneužívání, třinácti případů vydírání. Navíc také ohrožování výchovy mládeže a ze svádění k pohlavnímu styku. Hovorka byl odsouzen na 8 let vězení.“(E-bezpečí, 2009) Případný postih groomera a jeho trestní odpovědnost je odvozována od jeho věku a věku oběti. Legislativa různých zemí stanovuje různé věkové hranice trestní zodpovědnosti, v případě České republiky je jasně definována trestní zodpovědnost groomera věkovou hranicí nad 18 let a oběti věkem do 15 let. Naopak případy, kdy groomer i oběť jsou nezletilí, nelze přímo postihnout prostředky českého trestního práva. Podrobnější analýzu aplikovatelné legislativy v různých zemích uvádí S. Kierkegaard (2008).

Kyberšikana

Kyberšikana je obvykle chápána jako druh šikany, který využívá ICT technologie k agresivnímu napadání oběti. Z principu věci v případě kyberšikany tedy nedochází k fyzickému napadání, jedná se především o psychickou šikanu, vyhrožování, zastrašování, nadávání, urážení, ponižování a zesměšňování, vydírání, publikování ponižujících fotografií či zvukového nebo videozáznamu. Různí autoři definují kyberšikanu s drobnými odlišnostmi, hlavní charakteristické rysy však uvádějí stejně – agresor napadá oběť samoučelně, s úmyslem ublížit jí, z případného úspěchu má agresor uspokojivý (vítězný) pocit. Agresor využívá své mocenské převahy nad obětí. Na rozdíl od běžné šikany se zde často jedná o „technologickou“ převahu, agresor ovládá ICT technologie lépe než oběť, která se pak nemůže napadání bránit. Za charakteristický rys šikany je dále považováno její opakování s tím, že jednorázové případy lze považovat za šikanu tehdy, když se agresor a oběť již (v kyberprostoru) nesetkají. Ukazuje se, že při hodnocení a rozpoznávání kyberšikany hrají velkou roli neurčitosti v definici, které někdy vedou k mechanickému započítání určitých sporných případů. Příkladem může být vulgární komunikace a dehonestující útoky (nadávání, urážení apod.), které se v komunikaci dětí školního věku vyskytují i bez úmyslu ublížit, jen jako součást projevu, slovní berlička. To vede k překvapivě vysokým údajům o prevalenci kyberšikany, Krejčí a Kopecký (2010) uvádějí ve výzkumné zprávě šetření realizovaného v rámci projektu nebezpečných komunikačních praktik, že až polovina dětí měla problémy s kyberšikanou (46,8 %). Jiní autoři uvádějí výrazně nižší výskyt kyberšikany v jinak srovnatelných vzorcích, např. Ševčíková (2010) uvádí, že 3,6 % mladých adolescentů a 3,2 %

starších adolescentů má negativní zkušenosti s kyberšikanou a konstatuje, že mnohé údaje o prevalenci kyberšikany jsou nadhodnocené.

Kyberstalking

Určité druhy rizikové komunikace kvalifikovatelné jako kyberšikana jsou někdy uváděny jako samostatné kategorie. Příkladem může být *kyberstalking* (pronásledování oběti) – zvláště nebezpečný projev kyberšikany, který může mít až charakter trestného činu v případě, že je páčán osobou zletilou. Charakteristika nebezpečného pronásledování v elektronické komunikaci je uvedena v § 354 odstavci 1) písmeno c) zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, jako dlouhodobé pronásledování tím, že je oběť je vytrvale kontaktována prostřednictvím prostředků elektronických komunikací, písemně nebo jinak. K jednání, které naplňuje tuto skutkovou podstatu, dochází také v prostředí sociálních sítí mezi jejich dětskými účastníky (Facebook, Spolužáci, Lidé, komunity na Skype či ICQ aj.).

Sexting

Dalším významným rizikovým komunikačním jevem je *sexting*, aktivní distribuce digitální pornografie – rozesílání textových zpráv, obrázků či videozáznamů. Nabývá na nebezpečnosti zejména v případě, že se ho dopouštějí děti a mládež. Zde je třeba rozlišit dva aspekty sextingu – první jako obecnou distribuci pornografických materiálů dětem v kontextu ohrožení výchovy dítěte, druhý pak výrobu či přechovávání digitálního pornografického materiálu zobrazujícího či jinak využívajícího dítě, resp. zneužití dítěte k výrobě takového digitálního pornografického materiálu, souhrnně tzv. dětská pornografie. Dětská pornografie je všeobecně řazena mezi závažné trestné činy, česká legislativa ji uvádí v §§ 192 a 193 trestního zákoníku (zákon č. 40/2009 Sb.). Příklady přechovávání dětské pornografie jsou běžně uváděny ve zpravodajství, např. cit. „Přímo při činu přistihli moravskoslezští policisté 41letého muže, který ve velkém stahoval v Ostravě filmy s dětským pornem... Podle policie starší z mužů stahoval a dál nabízel video soubory obsahující pedofilní tematiku nejméně od října 2008 do května minulého roku ve svém bytě. »Tato díla zobrazovala děti ve věku od 8 do 12 let v erotických polohách a při různých sexuálních praktikách spolu navzájem, nebo s dospělými,« řekla mluvčí. Během uvedeného období získal asi stovku různých videí. »Soubory měl stahovat, sdílet a nabízet prostřednictvím programu P2P. Jedná se o síť sloužící ke sdílení a přenosu dat mezi jednotlivými připojenými počítači,« vysvětlila policistka.“ (ČT24, 2010) Pořízení či přechovávání digitálního pornografického materiálu konkrétního

dítěte navíc dává agresorovi nástroj k možnému vydírání dítěte pod pohrůžkou jeho zveřejnění v kyberprostoru. (Seznam.cz, 2010)

Happy slapping

Náhodné či nečekané napadení oběti, její natočení na video a následné publikování videozáznamu na vhodném úložišti v Internetu (např. YouTube) zmíněné v předchozím případě je natolik specifickým druhem agrese, že pro ně byla vymezena samostatná kategorie, tzv. *happy slapping* (doslovně veselé fackování). Videozáznamy zachycují často velmi brutální scény fyzického napadení oběti (Xman, 2008). S happy slappingem se ve školách setkáváme relativně často. Agresorem jsou obvykle žáci a obětí jejich spolužáci, cit: „Policie se zabývá případem, při němž na Masarykově základní škole ve Velké nad Veličkou na Hodonínsku zbil před zraky spolužáků jeden chlapec druhého a další to natočil na video, které zveřejnil na internetu. Píše to Brněnský deník, podle něhož incident natočil syn policisty z Hodonínska. Podle serveru iDNES.cz zdroj z obce, který si nepřál uvést jméno, tvrdí, že zmlácený chlapec je romského původu. Kriminalisté to zatím nepotvrdili a k případu nechtějí říct nic bližšího. »Celou věc nyní šetříme. Vzhledem k věku lidí, kteří se události zúčastnili, nebudeme sdělovat jakékoliv podrobnější informace.« řekl hodonínský policejní mluvčí Petr Zámečník. Podle neoficiálních informací šikanovali chlapce žáci osmé třídy a policie případ vyšetřuje proto, že se odehrál mimo školní půdu.“ (Romea, 2010) Tragickým případem tohoto druhu je případ z gdaňského gymnázia z r. 2006, jehož čtrnáctiletá studentka Anna spáchala sebevraždu poté, co ji spolužáci svlékli, osahávali a předváděli znásilnění a asi dvacetiminutovou scénku nahráli na mobilní telefon. Dívka trauma neunesla a oběsila se. (Wikipedie, 2009) Obětí happy slappingu se často stávají také učitelé, kteří se ve třídě zachovávají nevhodným způsobem (obvykle žáci učitele vyprovokují), žáci natočí scénu mobilním telefonem a opět umístí na úložiště v Internetu: cit „»Drž hubu, ty vysušená škatule!« zasadila třicetihlavá studentská saň svůj finální úder a učitelka skončila na psychiatrii. Nedávný případ šikanované kantorky na základní škole není ojedinělý. Zářezů na pažbě malých agresorů v Česku rychle přibývá... Přesně takovou scénku momentálně nabízí server YouTube pod názvem Bláznivá úča. A při troše trpělivosti objevíte podobných videí, v nichž učitel nevědomky figuruje coby panák k pobavení třídního kolektivu, mnohem víc.“ (Votrubová, 2010)

Zprávy a e-mailly

Mezi další typické druhy rizikové komunikace v prostředí Internetu se řadí např. *SMS Spoofing*, tj. zasílání SMS zpráv se změněnou (zfalšovanou) identitou odesílatele (obvykle přes SMS brány), zasílání poplašných zpráv, tzv. *Hoaxů* a nevyžádaných zpráv, tzv. Spamů. Pokud obsah těchto zpráv nemá závažnější charakter jednoho z výše uvedených druhů rizikové komunikace (např. kyberstalkingu či sextingu), jsou tyto zprávy spíše obtěžující a znepríjemňují využívání ICT při běžné práci. Hoaxy a spamy jsou typicky zasílány elektronickou poštou a pro jejich potlačení se používají softwarové filtry aplikované v poštovních serverech. Spolehlivost těchto filtrů bohužel není stoprocentní a dochází k tomu, že v malém množství jsou i po filtrování doručovány zprávy obsahující spam či naopak jsou jako spam odfiltrovány zprávy, které ve skutečnosti obsahují důležité sdělení a spamerem tedy nejsou. Spamy významně zatěžují e-mailovou komunikaci v Internetu a znepríjemňují práci uživatelům; uvádí se, že až 90 % e-mailů je tvořeno spamy. Obvykle spamy a hoaxy nepředstavují přímé a vážné nebezpečí pro koncového uživatele.

Sociální inženýrství, phishing a pharming

Při výčtu rizikových komunikačních jevů nelze opominout kategorii tzv. *sociálního inženýrství*, manipulace lidí za účelem provedení určité akce či získání určitých informací. Často jsou používány techniky např. *phishingu* (podvodné techniky zaměřené zejména na získání hesel, osobních údajů a přístupových údajů k účtům elektronického bankovníctví – tyto údaje jsou sice z oběti vylákány podvodně, ale oběť je sdělí vědomě) či *pharmingu* (modifikace phishingu využívající navíc specifických backdoorových virů, které provedou podvodné okopírování citlivých údajů a případně je odešlou na specifikovanou adresu – oběť tyto údaje zadává při běžné práci a o jejich zkopírování a zneužití obvykle neví). Uvedené techniky mohou být použity proti dětem a mládeži s cílem zjistit jejich identitu a vylákat jejich osobní údaje zneužitelné při kybergroomingu, kyberstalkingu a jiné rizikové komunikaci s vážnějšími následky.

Prevence rizikové komunikace

Nebezpečí vyplývající z rizikové komunikace v prostředí Internetu lze snižovat různými způsoby. Za nejdůležitější je třeba považovat *prevenci*, zejména formou dobrého poučení uživatelů Internetu o nebezpečných způsobech rizikové komunikace a o hrozbách vyplývajících z rizikové komunikace. V České republice hrají vůdčí úlohu na poli vzdělávání o rizikové komunikaci a nebezpečných plynoucím z komunikace na Internetu dva subjekty,

specializované pracoviště Univerzity Palackého *PRVOK* (Centrum prevence rizikové virtuální komunikace) a české Národní centrum bezpečnějšího internetu *SaferInternet*. Centrum *PRVOK* provozuje Internetový vzdělávací portál *E-bezpečí* a počet odkazů na dokumenty uvedené na tomto portále, resp. na dokumenty citující tento portál, zjištěné běžnými vyhledávači (Google, Seznam aj.) již dosahuje několika set. Centrum *PRVOK* dále realizuje projekt *E-bezpečí*, jehož součástí jsou školení pro učitele a vzdělávací akce pro žáky (podrobnosti o tomto projektu jsou uvedeny na dříve zmíněném portále *E-bezpečí*). Podobně *SaferInternet* provozuje stejnojmenný internetový portál, pořádá vzdělávací akce, znalostní soutěže pro žáky o problematice rizikové komunikace aj. V souvislosti s konceptem *školy pro všechny* je zapotřebí prohloubit a rozšířit zejména vzdělávání učitelů, a to jak formou dalšího vzdělávání pro učitele z praxe, tak zařazením problematiky rizikové komunikace do povinné části učitelských studijních programů.

Mezi preventivní opatření lze zařadit také určitá technická opatření omezující rizikovou komunikaci prostřednictvím ICT. Jedná se zejména o tzv. *rodičovské zámky a filtry*, které brání dětem v přístupu k webovým službám a stránkám s nevhodným, zejména pornografickým a brutálním obsahem. (Dvořák, 2009) V loňském roce byl realizován projekt *Červené tlačítko* národního centra *SaferInternet*, který umožňuje ohlásit nelegální obsah publikovaný na Internetu. Technická opatření realizují také největší poskytovatelé internetového připojení (O2, T-mobile, Vodafone), kteří filtrují uživatelům stránky s nevhodným obsahem. Je však třeba konstatovat, že účinnost softwarových filtrů a zámků není stoprocentní a technickými prostředky nelze zcela znemožnit rizikovou komunikaci na Internetu a šíření závadného digitálního obsahu. Filtrování digitálního obsahu Internetu jako takové je však velmi problematickou otázkou diskutovanou v kontextu svobody šíření informací a názory na jeho použití nejsou zdaleka jednomyslné.

Důležitou preventivní roli hraje také pozitivní školní a rodinné klima. Žáci, kteří tráví svůj čas v pozitivním prostředí a jsou motivováni k jiným, nerizikovým aktivitám (zájmové kroužky, sport), nevyhledávají přátelství náhodných známých v internetových chatech a sociálních sítích. Důležité také je, aby učitelé vedli žáky ke smysluplnému využívání ICT, zadávali jim vhodné školní i domácí úlohy a zmenšili tak prostor využívaný pro „bezcílné“ brouzdání v prostředí Internetu. V této souvislosti je také zapotřebí, aby učitelé lépe a smysluplněji využívali ICT ve výuce svých předmětů a při studiu oborových didaktik byli k tomu lépe připravováni. Je třeba také prohloubit všeobecnou ICT přípravu stávajících i budoucích učitelů tak, aby znali technické postupy a programové nástroje využívané při rizikové komunikaci a uměli efektivně využívat softwarové prostředky, které ji omezují či

potlačují. Poslední požadavek lze vztáhnout i na rodiče, kteří zodpovídají za výchovu svých dětí a měli by být schopni nebezpečnou rizikovou komunikaci svých dětí rozpoznat a pokud možno znemožnit takovým způsobem, aby neomezili jinak užitečné a prospěšné využívání Internetu.

Velký význam pro omezení rizik vyplývajících z komunikace na Internetu mají také legislativní opatření – již dříve byla zmíněna ustanovení zákona č. 40/2009 Sb, Trestní zákoník, která umožňují některé formy rizikové komunikace efektivněji postihnout. Legislativní proces je však komplikovaný a uplatňuje se při něm mnoho hledisek (příkladem jsou diskuse ke snížení hranice trestní zodpovědnosti na 14 let). Z platné legislativy pak vychází činnost policie a orgánů činných v trestním řízení. Zde je třeba zdůraznit úlohu preventivních vzdělávacích akcí Policie ČR a jejich jednotlivých organizačních složek určené žákům základních škol.

Riziková komunikace v kontextu školy pro všechny

Vzdělávací obsah vzdělávání na základní škole vychází ze závazných dokumentů – Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání (RVP-ZV) a navazujících školních vzdělávacích programů, ve kterých jednotlivé školy blíže svůj vzdělávací program upřesňují. Digitální kompetence budované ve vzdělávací oblasti *Informační a komunikační technologie* mohou být v mnoha případech zneužity k rizikové komunikaci. Výstupem požadovaným RVP-ZV již pro 1. a 2. období 1. stupně základního vzdělávání je např. vyhledávání informací a komunikace. Konkrétně má žák při vyhledávání informací na Internetu používat jednoduché a vhodné cesty, vyhledávat informace na portálech, v knihovnách a databázích a komunikovat pomocí internetu či jiných běžných komunikačních zařízení. Již na konci 1. stupně má tedy žák mít k dispozici základní nástroje, znát a umět prakticky použít základní postupy a techniky, které lze při rizikové komunikaci zneužít. RVP-ZV však taxativně nestanoví problematiku rizikové komunikace jako závazné učivo a mechanismus aktualizace RVP ani tuto změnu zatím neumožňuje – problematika rizikové komunikace a z ní vyplývající nebezpečí je v širším rozsahu v České republice diskutována cca od r. 2007 a poslední aktualizace RVP-ZV byla provedena ve stejném roce. Žáci základních škol jsou přitom bezpochyby rizikovou skupinou ohroženou rizikovou komunikací na Internetu. Žáky se speciálními vzdělávacími potřebami lze v tomto kontextu dokonce chápat jako zvláště ohroženou skupinu, protože s ohledem na charakter svých speciálních vzdělávacích potřeb buďto využívají ICT technologie mnohem více než ostatní (např. v případě fyzického znevýhodnění, omezení pohyblivosti apod.), nebo nemají srovnatelné

ICT znalosti a dovednosti jako spolužáci a o nebezpečí rizikové komunikace jsou méně informováni. Je zapotřebí současně zdůraznit, že potenciál rizikové komunikace v prostředí Internetu mohou snadno a významně zneužít žáci s asociálními projevy v chování.

Závěr

Riziková komunikace v prostředí Internetu představuje vážné nebezpečí. Tato problematika vyžaduje součinnost a spolupráci odborníků z velmi vzdálených oborů. Součástí preventivních i následných opatření jsou nezbytně opatření technického charakteru vyžadující odborné zvládnutí určitých informačních a komunikačních technologií a infromatických postupů na vysoké úrovni. Represivní opatření vyžadují velmi specializované policejní odborníky, kteří musí mít dobré zázemí v moderní aplikovatelné legislativě umožňující postihnout vážnější formy rizikové komunikace. Vzhledem k charakteru rizikové komunikace a závažnosti jejích možných následků je zapotřebí zapojit do odborné diskuse také širší okruh odborníků pedagogického a speciálně-pedagogického zaměření a využít zázemí těchto oborů k úspěšnému zvládnutí nebezpečí vyplývajících z rizikové komunikace prostřednictvím ICT.

Literatura

- ČTK, *idnes, Romea*: [online]. c2009 [citováno 18. 05. 2010]. Dostupný z WWW: <http://www.romea.cz/index.php?id=detail&detail=2007_7278>.
- ČT24: *Muž si stahoval dětské porno během zatýkání*. [online]. c2010 [citováno 18. 05. 2010]. <<http://www.ct24.cz/domaci/84137-muz-si-stahoval-detske-porno-behem-zatykani/>>.
- Dvořák, J. *Poradíme, čím ochránit děti před škodlivým internetem*. [online]. c2009 [citováno 18. 05. 2010]. <http://technet.idnes.cz/rodicovsky-filtr-ochrani-deti-pred-nevhodnymi-strankami-pes-/sw_internet.asp?c=A090114_183621_sw_internet_dvr/>.
- E-bezpečí. Internetový portál*. [online]. c2009 [citováno 18. 05. 2010]. <<http://www.e-bezpeci.cz/>>.
- E-bezpečí: Nebezpečné komunikační praktiky. Případy kybergroomingu I*. [online]. c2009 [citováno 18. 05. 2010]. <<http://cms.e-bezpeci.cz/content/view/112/35/lang,czech/>>.
- KIERKEGAARDA, S. *Cybering, online grooming and ageplay*. [on-line]. [cit 2010-04-28]. <http://www.sciencedirect.com/science?_ob=MImg&_imagekey=B6VB3-4R41K1Y-1-1&_cdi=5915&_user=640831&_pii=S0267364907001082&_orig=search&coverDate=12%2F31%2F2008&_sk=999759998&view=c&wchp=dGLzVlz-zSkzS&md5=43062a0a31cb51414f85cd6a31050ba6&ie=/sdarticle.pdf>.

- KOPECKÝ, K. *Kybergrooming aneb Kdo loví v chatu*. [on-line]. c2009-05-05. [cit 2010-04-28]. <<http://www.ceskaskola.cz/2009/05/kamil-kopeccky-kybergrooming-aneb-kdo.html>>.
- KREJČÍ, V., KOPECKÝ, K. *Nebezpečí elektronické komunikace*. [on-line]. c2010-02-02. [cit 2010-05-10]. <http://prvok.upol.cz/index.php/component/docman/doc_download/5-nebezpei-internetove-komunikace-e-bezpei-prvok-2009-2010>.
- PEŠAT, P. *Komplexní přístup v boji proti nebezpečí z kyberprostoru aneb není jednoduché cesty...* [on-line]. c2010-04-08. [cit 2010-05-10]. <<http://konference.e-bezpeci.cz/?akce=view&id=pesat>>.
- Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. 2. vyd. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2005. [cit. 2010 4 10]. Dostupné na Internetu: <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolskareforma/ramcove-vzdelavaci-programy>>.ISBN 80-87000-02-1.
- Seznam.cz: Seznam se bezpečně. Film určený dětem, jejich rodičům a pedagogům o nástrahách internetu a nebezpečí, která jsou skryta za nejrůznějšími identitami*. [online]. c2010 [citováno 18. 05. 2010]. <<http://www.seznamsebezpecne.cz/>>.
- ŠEVČÍKOVÁ, A. *Role v kyberšikaně a obtěžování na internetu*. [on-line]. c2010-04-08. [cit 2010-05-10]. <<http://konference.e-bezpeci.cz/?akce=view&id=sevcikova>>.
- VOTRUBOVÁ, A. *Učitel? Nakopat a natočit!* [online]. c2010 [citováno 18. 05. 2010]. <http://instinkt.tyden.cz/rubriky/tema/ucitel-nakopat-a-natocit_25055.html>.
- Wikipedie: Otevřená encyklopedie: Anna Halman* [online]. c2009 [citováno 18. 05. 2010]. Dostupný z WWW: <http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Anna_Halman&oldid=4161012>
- Xman.cz : Největší archiv lidské agresivity najdete na internetu* [online]. c2008 [citováno 18. 05. 2010]. <http://xman.idnes.cz/nejvetsi-archiv-lidske-agresivity-najdete-na-internetu-pje-/xman-adrenalin.asp?c=A080114_102850_xman-adrenalin_fro>.